

Nr 225.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande statligt stöd åt konstnärligt inriktad svensk spelfilmsproduktion.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Söderquist* (I: 341) och den andra inom andra kammaren av herr *Ericsson* i Näs (II: 352) har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande statligt stöd åt konstnärligt inriktad svensk spelfilmsproduktion.

I den mån redogörelse i det följande icke lämnas för motiveringen till ifrågavarande yrkande hänvisas till motionen I: 341.

Frågan om statligt stöd åt svensk filmproduktion har under de senare åren vid åtskilliga tillfällen aktualiserats.

Den 31 augusti 1942 avgav *1941 års filmutredning* betänkande med förslag rörande statligt stöd åt svensk filmproduktion (SOU 1942: 36). Betänkandet utmynnade i ett förslag om stödåtgärder till förmån för såväl spelfilm som kortfilm. Beträffande spelfilmen skulle ekonomisk garanti i viss omfattning och på vissa villkor beviljas till framställning av filmer, vilka befunnos äga synnerligt värde ur konstnärliga och kulturella synpunkter, och särskilt filmer med nationell syftning. Prövningen av vilka filmer som skulle komma i åtnjutande av statligt stöd avsågs som regel ske efter en förhandsbedömning på manuskriptstadiet genom en av Kungl. Maj:t tillsatt statens filmnämnd.

I fråga om kortfilmen förordades dels statligt initiativ till produktion av sådana kortfilmer, som ur allmänt kulturella synpunkter kunde betecknas som värdefulla och även konstnärligt sett motsvarade höga krav, dels ock ekonomiskt stöd åt producent, som planerade inspelning av sådan film, genom bidrag av statsmedel till framställningskostnaden. Handhavandet av kortfilmstödet skulle åvila den föreslagna filmnämnden.

Över betänkandet inhämtades yttranden av vederbörande myndigheter.

De i betänkandet framställda förslagen ha hittills icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Den 3 januari 1949 bemyndigades chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla sakkunniga med uppdrag — förutom att verkställa en översyn av filmgranskningsverksamheten — att utreda frågan om för barn lämpad film. Av direktiven för utredningen (*1949 års filmkommitté*) framgår, att de sakkunniga i sistnämnda del hade att överväga bl. a. spörsmålet om ett statligt stöd i någon form i syfte att stimulera produktionen av goda barn-

filmer, i första hand efter linjer, som anvisats i det av 1941 års filmutredning avgivna betänkandet. Den 19 maj 1949 överlämnades sistnämnda betänkande från ecklesiastikdepartementet till 1949 års filmkommitté.

Sedan vid 1949 års riksdag frågan om statligt stöd åt den svenska filmproduktionen tagits upp genom två då väckta motioner (I: 217 och II: 271), hemställde riksdagen i skrivelse 1949: 254 om utredning i ämnet. Den i anledning härav igångsatta utredningen — 1950 års *filmutredning* — överlämnade den 20 januari 1951 betänkande angående statligt stöd åt svensk filmproduktion (SOU 1951: 1). Den verkställda utredningen visade, att den svenska filmproduktionen under de senaste åren före betänkandets avgivande arbetat under ekonomiskt besvärliga förhållanden. Dess genomsnittliga förluster hade varit betydande. Den ekonomiska kris, som sålunda uppstått inom branschen, hade — konstaterade utredningen — resulterat i att praktiskt taget alla de inhemska producenterna beslutat att från och med årsskiftet 1950/51 upphöra med att spela in långfilmer.

Sedan det av 1950 års filmutredning avgivna betänkandet varit föremål för vederbörlig remissbehandling, framlade Kungl. Maj:t för 1951 års riksdag förslag om statligt stöd åt den svenska filmproduktionen (*proposition 1951: 142*). Beträffande formen för den statliga bidragsgivningen innebar propositionsförslaget, att producent av svensk långfilm skulle berättigas till bidrag, utgående med 20 procent av statens andel i nöjesskatten för biograf-föreställning, vid vilken sådan film visades. Stödet skulle utgå utan föregående behovs- eller kvalitetsprövning i det enskilda fallet. Vid propositionen voro fogade förslag till dels förordning om särskilt bidrag till producent av svensk film, dels ock förordning om tillägg till förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt.

I två likalydande, i anledning av propositionen väckta *motioner*, I: 440 och II: 513, hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös utredning om möjligheterna att utsträcka det statliga filmstödet till s. k. kortfilmer (filmer under 2 000 meters längd), samt om de former, under vilka ett sådant stöd eventuellt borde utgå.

I sitt den 18 maj 1951 dagtecknade utlåtande, nr 162, hemställde *statsutskottet* bl. a. att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts i propositionen 142 framställda förslag och antaga de vid propositionen fogade förordningsförslagen samt att motionerna I: 440 och II: 513 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Beträffande nämnda motioner framhöll utskottet bl. a. att det enligt utskottets mening framstode såsom i och för sig önskvärt att en ur konstnärliga och kulturella synpunkter högklassig svensk kortfilmsproduktion i möjligaste mån befrämjades av det allmänna. Förslag i sådant syfte hade framlagts i det av 1941 års filmutredning avgivna betänkandet. Då nämnda förslag ännu icke blivit föremål för slutlig prövning och Kungl. Maj:ts uppmärksamhet sålunda redan blivit fäst på föreliggande spörsmål, ansåge sig utskottet icke för närvarande böra påkalla någon ytterligare utredning i ämnet.

I en vid utlåtandet fogad *reservation* ansågo herrar Söderquist m. fl., att utskottet bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t göra följande uttalande.

»Utskottet vill givetvis icke bestrida det konstnärliga och allmänt kulturella värdet av vissa delar av svensk filmproduktion. Även efter här angiven förstärkning av biograf- och filmindustriens ekonomiska underlag är det väl möjligt att produktionen av sådan film kan möta väsentliga svårigheter. Statligt understöd bör emellertid liksom understöd åt konstnärligt värdefull teater, litteratur m. m. utgå med hänsyn till kvaliteten. De svårigheter, som härvid kunna möta, torde såsom statens biografbyrå jämte andra remissinstanser framhållit och erfarenheter från våra nordiska grannländer visa icke vara ööverbanneliga. Understöd i denna form torde även böra innefatta den konstnärliga och dokumentariska kortfilmen, som ofta är av stort kulturellt värde, men ingalunda alltid drar så stor betalande publik som de ofta mindervärdiga filmer, vilka enligt Kungl. Maj:ts förslag i motsats till kortfilmen skulle komma i åtnjutande av statsunderstöd. En förutsättningslös utredning härom torde böra vidtagas.»

I *skrivelse 1951: 305* anmälde riksdagen att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad statsutskottet i sitt utlåtande nr 162 föreslagit med den ändring beträffande utskottets hemställan att riksdagen bifallit motionerna I: 440 och II: 513.

Till stöd för det i de nu föreliggande *motionerna I: 341* och *II: 352* framställda yrkandet har anförts bland annat följande.

När nu filmproduktionen sedan några månader tillbaka återupptagits om ock med påtaglig tveksamhet och i relativt begränsad omfattning, måste man göra klart för sig att de ekonomiska förutsättningarna för tillkomsten av konstnärligt värdefull film icke äro avsevärt bättre än vad de voro då filmstoppet satte in för nu drygt ett år sedan. Att driva en verkligt ambitiös och kvalitetsbetonad filmproduktion med det upphåd av kvalificerade personliga och ateljémässiga insatser, som behövas därför, är fortfarande ett ekonomiskt vågspel. Här ligger en fara för att den svenska filmens utveckling som konstform hejdas. I dagens läge får det anses helt uteslutet, att någon producent med hänsyn till de betydande förlustriskerna skulle våga en investering i film av konstnärligt experimentell karaktär eller ta upp ett filmuppslag, som i fråga om ämne eller idéulformning har en mera exklusiv prägel. Sannolikt är däremot, att den kommersiella inriktningen — i och för sig ofrånkomlig i en affärsmässigt bedriven verksamhet — kommer att bli helt dominerande och avsätta en mängd mer eller mindre habila men i grund och botten tämligen likgiltiga s. k. publikfilmer.

Med detta perspektiv för ögonen synes det vara välbetänkt att snarast möjligt söka motverka filmbranschens nu rätt tydliga tendens att med en ensidig affärsmässighet eftersätta den konstnärligt värdefulla filmen. De helhjärtade positiva stödåtgärder från statens sida, som i sådant syfte äro önskvärda, böra självfallet inte uteslutande ta sikte på spelfilmen utan också på kortfilmen och dokumentärfilmen.

Vad sistnämnda slag av film angår är den f. n. så gott som helt och hållet en sak för produktionsbolagens beställningsfilmavdelningar. Det skall inte förnekas, att artistiskt framstående produktion även åstadkommits i denna

ordning. De tillhöra dock undantagen. De allra flesta av dagens kortfilmer tvingas in i en utformning, som dikteras av reklamteknikers försäljningsargument eller propagandakrav och som för dem in i en slentrian fjärran från elementära pretentioner på konstnärlig halt. Detta är beklagligt eftersom en på konstnärliga resultat syftande kortfilmsproduktion skulle kunna verka i riktning mot en konstnärlig höjning av filmproduktionen i dess helhet.

En målmedveten ekonomisk uppmuntran från statens sida av den konstnärliga filmproduktionen skulle inte blott betyda en eggelse till krafttag för dem som företräda filmproduktionens konstnärliga ansvarskänsla utan också bidra till att skapa god svensk propaganda i ordets bästa bemärkelse ute i världen. Därtill kommer svensk film att få ett internationellt saluvärde, som i någon mån skulle kunna motverka disproportionen mellan dagens stora utlägg för utländsk film — här kan upplysningsvis nämnas, att dollarutflödet genom importen av amerikansk film uppgår till ett belopp motsvarande 10 miljoner svenska kronor årligen — och de mycket obetydliga intäkterna som svensk film för närvarande kan räkna med på den utländska marknaden. Det är nämligen endast med filmer av hög konstnärlig kvalitet som den svenska filmproduktionen kan hävda sig utomlands och spränga de snäva gränser, som vårt språk eljest hänvisar den att hålla sig inom.

Under vilka former och i vilken utsträckning staten skall engagera sig, i den stödverksamhet till förmån för den svenska filmens konstnärliga förkovran, som i det föregående förordats, torde icke kunna klarläggas utan närmare utredning. Klart synes emellertid vara, att det här ej kan bli tal om annan bedömning än av redan *färdiga* filmer, förslagsvis vid filmsäsongens slut, och att denna göres av en jury, innefattande representanter för förslagsvis Kungl. Maj:t, filmkritiken, filmcensuren, det allmänna kulturlivet och Svenska filmsamfundet. Ett lämpligt antal penningpriser (premier) för utdelning till de producenter, som under året framställt de konstnärligt mest värdefulla spelfilmerna, böra stå till förfogande. Premierna kunde inom långfilmsgruppen förslagsvis variera inom en skala från 100 000 kronor till 25 000 kronor. Ett stöd i denna form skulle för vederbörande producent antingen innebära en kompensation för lidna förluster eller en uppmuntran att även i fortsättningen bemöda sig om produktionen av värdefull film. Vidare borde penningpremier å förslagsvis vardera 10 000 kronor utgå till manuskriptförfattare respektive den regissör, fotograf och skådespelare som på sitt område gjort den förtjänstfullaste insatsen inom produktionen under det gångna filmåret. — Det sagda utesluter givetvis inte, att även andra lösningar av frågan böra övervägas vid utredningen.

Frågan om behovet av ett stöd till den konstnärliga kort- och dokumentärfilmens företrädare har uppmärksamrats av 1951 års riksdag, som begärde en utredning i ämnet. I denna del inskränka vi oss till att framhålla önskvärdheten av att sagda utredning utan ytterligare dröjsmål igångsattes.

Utskottet. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår fann 1951 års riksdag, att en förutsättningslös utredning angående stöd till den konstnärliga och dokumentariska kortfilmen borde komma till stånd. Samtidigt härmed anslöt sig emellertid riksdagen till den av föredragande departementschefen i propositionen 1951:142 intagna avvisande ståndpunkten till

införandet av en kvalitetsbedömning av värdet av de filmer, som enligt propositionen skulle komma i åtnjutande av statligt stöd i form av visst bidrag av de på vederbörande film belöpande statliga nöjesskatteintäkterna. Erinras må emellertid därom, att 1941 års filmutrednings förslag om stöd åt filmer, som äga synnerligt värde ur konstnärliga och kulturella synpunkter, alltjämt är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Med anledning härav synes det utskottet kunna ifrågasättas, om icke de i motionerna I: 341 och II: 352 angivna uppslagen beträffande statligt stöd åt konstnärligt inriktad spelfilmsproduktion lämpligen böra upptagas till bedömande i samband med dels ett slutligt ställningstagande till 1941 års filmutrednings ovannämnda förslag, dels ock den av 1951 års riksdag begärda utredningen. Utskottet får därför hemställa,

att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 341 och II: 352, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört.

Stockholm den 2 december 1952.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Iwar Anderson, Näsgård, fröken Andersson, herrar Leander, Gillström, Eric Ericson, Näsström, Sundelin, Bergh, Hesselbom, Erik Gustaf Andersson, Söderquist och Nils Theodor Larsson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malmborg i Skövde, Andersson i Malmö, Boman i Kieryd, Mårtensson i Uddevalla, Wallentheim, Svensson i Ljungskile, Staxäng, Åkerström, Johansson i Mysinge, Hoppe, Onsjö, Gustafsson i Stockholm och Gustafsson i Skellefteå.